

Slovácký verbuňk jako tradice i performance

Slovácko Verbuňk as a Tradition and Performance

Mgr. et Mgr. Anna Jagošová

Ústav etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Celetná 20, Praha 1,
CZECH REPUBLIC

anickajagosova@centrum.cz

ORCID: 0000-0002-3840-5252

Abstract

The Slovácko *verbuňk* is a solo male dance of jumping nature. Originally, it was part of military recruiting and was danced by soldiers or, much more often, by the recruiters. *Verbuňk* had many functions. Some of them, for example the psychological and the symbolic and social ones, have already disappeared, some others, such as the identification, erotic, and competitive ones have survived to date. It is due to the competitive feature of the dance that a "dance race" has been organized at the International Folklore Festival in Strážnice since its foundation; the Festival has given rise to the *Contest for the Best Dancer of the Slovácko Verbuňk*. This has significantly changed the form of the Slovácko *verbuňk* – for example, the Contest has suppressed the improvisation, but increased the awareness of the dance and attracted many dancers who want to learn it. The performance of the Slovácko *verbuňk* by child dancers is a phenomenon of the last twenty years. This fact has its supporters and opponents among Slovácko *verbuňk* dancers and leaders of folk ensembles.

Keywords

Folk dance – Slovácko *verbuňk* – folklorism – National Show of Child *Verbuňk* Dancers – Contest for the Best Dancers of the Slovácko *Verbuňk* – Slovácko (south-eastern Moravia)

Slovácký verbuňk, mužský individuální tanec skočného charakteru, byl roku 2005 zařazen mezi *Mistrovská díla nemateriálního světového dědictví UNESCO*. Už tehdy ale platilo, že slovácký verbuňk je interpretován v různých prostředích. Na jedné straně byla a stále je možnost setkat se s ním v přirozených tanečních situacích, jako jsou tradiční festivity (např. hody), na druhé straně je interpretován na pódiu. A to jak ve formě, která je k vidění při tradičních událostech, tak jako výraz takřka scénické interpretace. Tou je individuální pódiová interpretace tance, která je k vidění především při *Soutěži o nejlepšího tanečníka slováckého*

verbuňku pořádané v rámci MFF Strážnice. Během výzkumu¹ trvajícího pět let jsem si kladla otázku nakolik jej narůstající zájem a částečná institucionalizace, které jistě podpořila soutěžní forma i zápis do UNESCO poznamenaly, co verbuňku jeho současná podoba vzala a co mu dala. Cílem této studie je přispět na základě poznatků z terénního výzkumu k debatě o podobě slováckého verbuňku v 21. století.

Stručně z historie slováckého verbuňku

Vůbec první zmínka o tanci, který mohl být vzdáleně podobný verbuňku nebo se alespoň tančil ve vojenském prostředí, se objevuje ve spisu Josepha Rohraera z roku 1804. Autor popisuje skupinu chlapců, kteří za zvuku hudby během odchodu do kasáren rozličně poskakují kolem důstojníka. Z roku 1819 pochází záznam, který se nachází v Guberniální sbírce a začíná slovy *Juž sem přišel, daj že mi*. Lze ji zřejmě pokládat za vůbec první píseň s touto poznámkou.² Otázkou zůstává, nakolik se opravdu jedná o píseň k tanci verbuňk a také, zda v tomto případě slovo „verbuňk“ nese identický význam jako dnes. Od poloviny 19. století se jako písně k verbuňku začínají prosazovat především písně tzv. novouherského typu.³

Verbuňk dle badatelky Jitky Matuszkové pochází ze slova Die Werbung/werben (najímat, odvádět/odvod na vojnu), přičemž právě při odvodech na vojnu se zprvu uplatňoval.⁴ Tančili jej buď vojáci-tanečníci, nebo později sami odvedenci. Odvedenci se tancem loučili a zároveň přijímali novou roli – z mládence se stával voják. Na tomto místě hovoříme o jedné z funkcí slováckého verbuňku – funkci psychické. Chlapec se tancem smíruje se svým novým stavem, loučí se symbolicky s rodinou a se svou milou. V některých případech kvůli vojenským povinnostem chlapci poprvé opouštěli rodný kraj. To vše měl odvedencem zatančený verbuňk demonstrovat – úzkost, ale zároveň odhodlání k nové životní roli. S odvodem na vojnu se také pojí funkce symbolicko-sociální, která stejně

1 Text vychází z výzkumu (2015–2018) *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku* a navazujícího dvouletého výzkumu (2018–2020) *Národní přehlídky dětských verbířů*. Během obou výzkumů bylo osloveno celkem 54 respondentů z řad tanečníků slováckého verbuňku, akterů *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku* i *Národní přehlídky dětských verbířů*, srov. JAGOŠOVÁ, Anna: *U muziky su ja chlap. Současnost slováckého verbuňku*. Ostrava: Šmiragroup, 2022.

2 Srov. MATUSZKOVÁ, Jitka: *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Mužské taneční projevy II. Verbuňk na Podluží*. Strážnice: Ústav lidové kultury Strážnice, 2001.

3 Jedná se o písně vzniklé na konci 18. a začátku 19. století a později. Od starší vrstvy písní se odlišují specifickou harmonizací, a především čtyřdílnou formou melodie (v druhé části písně se melodie zvyšuje o kvintu, třetí díl písně je obměněn, čtvrtá část je identická, nebo velmi podobná jako část první), charakteristický je tečkovaný rytmus, modulace v rámci druhé nebo třetí části písně vybočuje z původní tóniny, melodie často obsahuje melodické skoky (např. oktávy). Písně novouherského typu pocházejí původně z městského prostředí z Budapešti a okolí, odkud byly sekundárně přejaty do lidového prostředí.

4 Srov. KRIST, Jan Miroslav: *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Mužské taneční projevy. Díl I. Verbuňk na Kyjovsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000.

Obr. 1. Hromadný verbuňk na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici.
Foto D. Marada, 2016.

jako ta předchozí dnes svou hodnotu již ztratila. Podstatou symbolicko-sociální funkce byl přechodový rituál, jímž se ze svobodného mladíka stával voják. Pro mnohé chlapce to mohl být i symbolický přechod z dospívání do dospělosti.⁵

Funkcí, jejíž platnost přetrvala dodnes, je funkce obřadní: ať už se verbuňk uplatňoval při svatebních nebo hodových průvodech, či při dalších lidových slavnostech – měl v těchto obřadech své pevné místo. Stejně tak je stále platnou funkce identifikační a reprezentační: tanečník se svým projevem i oděvem identifikuje s oblastí, odkud pochází a zároveň reprezentuje svou obec, oblast, nebo dnes často Moravu, či Českou republiku jako celek. Této funkci velmi dobře odpovídá rozdělení tance do sedmi regionálních stylů. Funkce reprezentační na předchozí vlastně navazuje – tanečník se nejen identifikuje, ale také zastupuje svůj region. Ve funkci identifikační a reprezentační můžeme vysledovat také dřívější snahu mladíka reprezentovat sám sebe v novém stavu – jako odvedenec a voják.⁶

Slovácký verbuňk se od počátku 20. století daleko častěji prezentuje při folklorních slavnostech a vystoupeních folklorních souborů. Lze se domnívat, že právě díky těmto festivům se vyvinul do dnešní podoby. V současnosti rozdělujeme slovácký verbuňk do sedmi regionálních stylů dle charakteristických rysů, jako jsou *cífy* (= kroky a krokové variace), nářečí písně, která tanec

5 Srov. BLAHŮŠEK, Jan - KRIST, Jan Miroslav - MATUSZKOVÁ, Jitka - PAVLIŠTÍK, Karel: *Slovácký verbuňk. Mistrovské dílo ústního a nemateriálního dědictví lidstva*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006.

6 Srov. tamtéž.

doprovází, nebo kroj tanečnicka. Jsou to regionální styl strážnický, hornácký, kyjovský, podlužácký, hanákoslovácký, uherskohradištský a uherskobrodský. Každý z regionálních stylů se vyvíjel samostatně, navzájem se však ovlivňovaly. Jednotlivé regionální styly odrážejí charakteristické rysy té konkrétní oblasti, kterou reprezentují, protože variace cifer typické pro danou oblast vycházejí zpravidla z tanečního stylu výrazné osobnosti či osobností působících v daném regionu. Od druhé poloviny 20. století do charakteristiky regionálních stylů výrazně zasahují také folklorní soubory působící v dané oblasti, jejichž prostřednictvím dochází k určité unifikaci tance, a konečně od 80. let minulého století se na vývoji regionálních stylů slováckého verbuňku podílí také *Soutěž o nejlepšího tanečnicka slováckého verbuňku* společně s porotci, kteří jednotlivé tanečnicko-soutěžící hodnotí. Společně s těmito faktory měli na regionální styly slováckého verbuňku vliv badatelé etnochoreologové, kteří některou z variant popsali a označili jako regionální. Z jejich sběrů následně zpravidla čerpaly taneční soubory působící v dané oblasti jako z předepsaného úzu. Právě etnologové a etnochoreologové v 50. letech minulého století položili základy k současnému rozdělení slováckého verbuňku na sedm regionálních stylů.

Do současnosti se společně regionálními styly tance uchovalo také několik funkcí, které na rozdíl od těch výše popsaných mají své uplatnění stále. Dodnes přetrvaly a *Soutěží o nejlepšího tanečnicka slováckého verbuňku* byly umocněny na úkor ostatních funkce soutěživá a erotická.⁷ Erotická funkce zdůrazňuje genderovou perspektivu tohoto tance a rozdělení rolí na muže a ženu – aktivního tanečnicka a pasivního diváka, resp. diváčku. Oba jsou nutnou součástí celku a pokud jedna ze stran chybí, nemůže daná funkce platit. Slovácký verbuňk odpovídá demonstraci genderového stereotypu platného v naší tradiční lidové kultuře: zdravý, silný, asertivní mladý muž, který tyto vlastnosti potvrzuje svým tanečním a pěveckým projevem. Zároveň je charakterem tance – individuální mužský tanec – jasně dána hranice mezi mužem a ženou. Každý z nich má svou roli a nelze ji zaměnit.⁸ Slovácký verbuňk byl a je improvizovanou soutěží mezi jednotlivými tanečníky, a to při jakékoliv taneční příležitosti nezávisle na věku, regionu nebo tanečních schopnostech. Každý z nich se snaží předvést se v co nejlepším světle. Vratíme-li se k funkci soutěživé, je třeba konstatovat, že právě ona je zřejmě tím, co může způsobit přesun verbuňk z kategorie *folklor* do *folklorismu*. Díky vzniku soutěží ve verbuňku se z tance stal především známý pódiový fenomén mající konkrétní jevištní podobu, která se dosti liší od podoby tradiční.⁹

7 Srov. BLAHŮŠEK, Jan – KRIST, Jan Miroslav – MATUSZKOVÁ, Jitka – PAVLIŠTÍK, Karel: *Slovácký verbuňk. Mistrovské dílo ústního a nemateriálního dědictví lidstva*, c. d.

8 Srov. POLHEMUS, Ted: *Dance, Gender, Culture In*: Carter, Alexandra – O'Shea, Janet: *Routledge Dance Studies Reader*. United Kingdom: Routledge, 1998, s. 171–180. <https://doi.org/10.4324/9781315109695>.

9 Například v rámci rodinné obřadnosti. Taková rodinná obřadnost (svatby, oslavy významných výročí) se zpravidla odehrává v rodinách tanečnicků folklorních souborů, muzikantů a obecně členů folklorního hnutí.

Současný slovácký verbuňk v pódiové úpravě má zpravidla následující formu: předzpěv taneční písně; pomalá taneční část; rychlá taneční část. Předzpěv se odbývá (i při tradiční taneční příležitosti) buď zcela sólově, nebo se po několika taktech zazpívaných sólistou přidávají další tanečníci, kteří zpívají rozestavení v půlkruhu, nejčastěji se drží za ramena. Následuje přehrávka taneční písně, kdy tanečník kombinuje různé cifry tak, aby co nejvíce odpovídaly jeho fyzickým schopnostem, melodii písně a také danému regionálnímu stylu. Po pomalé přehrávce lze pokračovat opět zpěvem, není to ale podmínkou. Poslední nejrychlejší taneční část je založena na cifrách v rychlém tempu, časté jsou poskoky a výskoky.

Soutěže ve verbuňku jako prostředek institucionalizace lidového tance

Od vzniku MFF Strážnice se během programu uplatňovalo množství soutěží – ve zpěvu, ve hře na lidové hudební nástroje a mimo jiné soutěž ve verbuňku (také pod označením závody ve verbování). Od 40. do konce 50. let¹⁰ proběhla soutěž ve verbuňku dohromady šestkrát, následně byla přerušena. K obnově došlo až roku 1986 pod názvem *Soutěž o nejlepšího verbíře Slovácka*.¹¹ S obnovenou *Soutěží*¹² zaznamenal slovácký verbuňk nárůst tanečníků, kteří se chtějí prezentovat při soutěžním klání. To zapříčinilo vývoj tance samotného a neustálé zvyšování jeho náročnosti, neboť mezi verbíři narůstá konkurence – počtem tanečníků i náročností tance, který předvádějí. V případě soutěžních vystoupení jsou stále se zvyšující nároky na tanečníka zapříčiněny také tím, že průměrný věk soutěžících se neustále snižuje.¹³ Aby bylo možné každoročně vybrat nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku a zároveň dát prostor všem, kteří mají zájem se *Soutěže* zúčastnit, již od počátku 90. let probíhají tzv. regionální kola *Soutěže*. Ta odpovídají jednotlivým regionálním stylům tance: regionální kolo je pořádáno na Kyjovsku, Podluží, na Hanáckém Slovácku, na Uherskohradištsku a Uherskobrodsku a společné pro Horňácko a Strážnicko. Z regionálního kola vzejde pět soutěžících, kteří se mohou přihlásit do semifinále *Soutěže* pořádaného v rámci MFF Strážnice a ze semifinále se polovina soutěžících probojuje do finálového kola.

V současnosti platí, že většina účastníků *Soutěže* se slovácký verbuňk naučila tančit ve folklorním souboru působícím v obci, odkud tanečník pochází. Pouze minimum oslovených tanečníků se jej naučilo mimo folklorní

10 Dle J. Jančáře (1995) v letech: 1946 – *Soutěž v tanci verbuňku*, 1947 – *Závody ve verbování, lidovém tanci a zpěvu*, 1948 – *Závody ve verbování, tanci a zpěvu*, 1957 – *O nejlepšího lidového umělce v sólovém verbuňku*, 1958 – v rámci soutěží *soutěž ve verbuňku*, 1959 – *soutěž v tanci*.

11 Od roku 1989 až dosud pod názvem *Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku*.

12 V tomto příspěvku je používáno *Soutěž* ve smyslu *Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku*.

13 Do *Soutěže* se mohou hlásit chlapci od 15 let, tak tomu ale bylo již do jejího obnovení. Při prvním ročníku obnovené *Soutěže*, roku 1986, byl průměrný věk soutěžících okolo 27 let, v roce 2009 už to bylo 20 let, srov. JAGOŠOVÁ, Anna: *U muziky su já chlap. Současnost slováckého verbuňku*, c. d.

soubor – od sourozence, otce, strýce nebo staršího kamaráda. Lze konstatovat, že přenos fenoménu slovácký verbuňk již neprobíhá primárně formou předávání z generace na generaci při tradičních tanečních příležitostech nebo v rodině, ale prostředníkem přenosu se staly folklorní soubory a instituce.¹⁴ Folklorní soubory se však výuce verbuňku ve většině případů nevěnují pravidelně, některé dokonce vůbec. Důvodem je preference párového tance před individuálním a také fakt, že soubory často vedou ženy. Pokud je verbuňku dán prostor při tanečních zkouškách, jde především o cílenou přípravu na konkrétní pódiové číslo, jehož součástí verbuňk je. Ovšem pokud chce tanečník ve slováckém verbuňku soutěžit, účast na zkouškách folklorních souborů nestačí. Možnost, jak se naučit příslušný regionální styl verbuňku, nabízejí semináře verbuňku, které v posledních cca 15 letech pořádají folklorní soubory a taneční lektoři na Podluží, Uherskohradištsku a na Horňácku. Další možností je navštěvovat některé z tanečních legend příslušného regionu – starší tanečnický,¹⁵ bývalé vítěze a současné soutěžící nebo porotce *Soutěže*. Někteří k učení verbuňku využívají také audiovizuálních prostředků, např. videozáznamy tanečníků, kterým se chtějí podobat, uložené na kanálu YouTube. Tanečník dbá na to, aby se učil pouze příslušný regionální styl tance.

Příprava na účast v *Soutěži* vyžaduje především snahu samotných tanečníků. Tanečníci, kteří si již osvojili základní cifry odpovídající tanci z příslušného regionu, se zpravidla snaží napodobit taneční projev někoho, kdo je jim vzorem, případně je jejich projev inspirován několika různými tanečníky. V posledních fázích, kdy mluvíme o zkušených tanečnicích, si dotyční vytvoří svůj vlastní projev, v němž jsou více či méně patrné cifry nebo variace cifer regionálních interpretů, kteří zkušené tanečnický nějak oslovili. Budování vlastního tanečního projevu může trvat několik let. Příprava na konkrétní *Soutěž* zpravidla trvá dva až tři měsíce. Záleží na tom, zda se na pódiové vystoupení připravuje nováček nebo zkušený tanečník. V některých lokalitách (především na Podluží a Hanáckém Slovácku) jako příprava poslouží místní festivity – hody nebo krojové plesy. Pokud tanečníci nacvičují konkrétní cifry, využívají jako pomoc zrcadlo nebo (v minimu případů) také videozáznam svého tance, aby měli možnost jej vidět jako celek. Slovácký verbuňk pak ztrácí soutěžní formou prezentace jednu ze svých základních charakteristik, kterou je improvizace založená na aktuálním prožitku a spontánním projevu. Přestože si to uvědomují všichni aktéři *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku*, mnozí na své soutěžní vystoupení

14 To platí především o tanečnicích ze Strážnicka, Horňácka, Kyjovska, Uherskohradištska a Uherskobrodsko. Na Podluží a Hanáckém Slovácku, kde je stále mnoho tradičních tanečních příležitostí – četné pořádání hodů – se tanečníci mohou verbuňk naučit právě tam, srov. JAGOŠOVÁ, Anna: *U muziky su já chlap. Současnost slováckého verbuňku*, c. d.

15 Právě díky spolupráci starších tanečníků a mladých zájemců o slovácký verbuňk byly oživeny některé dříve používané cifry.

připravují i tím způsobem, že si předem promyslí choreografii nebo návaznost konkrétních cifer, které se později učí z paměti. Dle tanečníků je důvodem k této přípravě potřeba předvést co nejvíce cifer odpovídajících danému regionu a snaha zaujmout dobře vystavěným vystoupením diváky a především porotce. Detailní příprava konkrétních cifer je také jednou z forem, jak předejít nervozitě. Vystoupení založená výhradně na improvizaci byla při soutěžích ve verbuňku k vidění ve 40. až 60. letech, později začal převažovat trend alespoň částečně připravených soutěžních vystoupení.

Co se týče přípravy v oblasti zpěvu, verbíře lze rozdělit do několika kategorií. Třetina z oslovených tanečníků se výrazně lépe cítí při tanci než při zpěvu, třetina verbířů je silnější ve zpěvu – často jsou to muzikanti, kteří zároveň tančí verbuňk. Poslední částí, spíše výjimkou, jsou interpreti, kteří nemají výraznější problém s tancem ani zpěvem. Každý z tanečníků si předem vybírá píseň pro své vystoupení v *Soutěži*, a to jak v regionálním kole, tak v semifinále či finále. Název písně a tónina je součástí přihlášky do *Soutěže*. Podmínkou je vybrat píseň, která odpovídá příslušnému regionálnímu stylu verbuňku. Někteří upozorňují na to, že je třeba zvážit i délku písně. Pokud je píseň kratší, tanečník nestihne během přehrávky předvést dostatek figur, pokud je píseň příliš dlouhá, může tanečníkovi dojít během taneční přehrávky dech a není schopen zazpívat další sloku písně.

Tanečníci se na *Soutěž* připravují především proto, že jejich úspěch, nebo neúspěch závisí na hodnocení poroty. Ta se skládá z verbířů, kteří buď již třikrát vyhráli *Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku*, nebo jsou považováni za verbířský vzor ve svém regionu. V porotě jsou zástupci Hornácka, Strážnicka, Kyjovska, Hanáckého Slovácka, Podluží, Uherskohradištska i Uherskobrodsko. Porotu seniorů tvoří ti, kteří byli dříve členy „hlavní“ poroty a opět platí, že jsou v ní zastoupeny všechny regiony. K hodnocení tanečníků slouží dvacetibodová škála. V prvních ročnících byly výsledky soutěže především na dohodě porotců, bodový systém se však ukázal jako vícefunkční možnost rozhodování. Body jsou přidělovány následovně: tři body za vzhled kroje, tři body za předzpěv taneční písně, šest bodů za pomalou taneční část, osm bodů za rychlou taneční část. Někteří porotci si s body zaznamenávají také poznámky nebo symboly (plus, minus a podobně). Porota hodnotí, zda tanečník předvádí odpovídající regionální styl, sleduje jeho projev jako celek, hodnotí prožitek tance a také sebevědomí. Vzhledem ke stále vyrovnanějším výkonům soutěžících je pro porotu náročné soutěžící hodnotit. Toto si uvědomují i sami soutěžící a také chápou náročnou pozici poroty v rámci *Soutěže*.

Během *Soutěže* jsou mezi sebou hodnocena provedení všech regionálních stylů verbuňku. Dlouhodobě se mezi verbíři nezávisle na tom, zda jsou aktéry *Soutěže* nebo ne, vede spor, zda mezi sebou lze porovnávat jednotlivé regionální

Obr. 2. Vystoupení dětského tanečníka z Uherskohradištska na MDDF Kunovské léto.
Foto A. Jagošová, 2018.

styly slováckého verbuňku. Díky tomu, že tanečníci mohou sledovat vystoupení všech ostatních účastníků, je od vzniku Soutěže daleko častější praxí přejímání cifer od tanečníků z jiného regionu. Otázkou je, zda toto přejímání vítat jako přirozený vývoj tance a obohacování příslušného regionálního stylu nebo alespoň projevu konkrétního tanečníka, nebo zda jej potlačovat. O potlačování přirozeného vývoje verbuňku se dle některých respondentů zasloužila porota a hodnocení verbířů. Porota posuzuje, zda je daný verbuňk regionálně „čistý“ a může upozornit interpreta na odchylky a penalizovat jej nižším bodovým hodnocením. Zhruba polovina aktérů Soutěže souhlasí s funkcí poroty, která je arbitrem dodržování regionálních stylů v jejich ryzí podobě, polovina považuje tuto

praxi za zabraňující přirozenému vývoji tance. Domnívají se, že slovácký verbuňk se konzervuje a ztrácí svou živost.

Nahlížení na soutěžní formu tance

Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku vyvolává polemiku, zda se z lidového tance, živého statku lidové kultury, nestala soutěžní disciplína. Jistě se jedná o formu scénického předvedení lidového tance. Daný tanečník se skrze svůj projev identifikuje nejen s touto formou projevu, ale také se všemi náležitostmi *Soutěže* a jejími pravidly. Nabízí se prostor pro úvahu nad tím, jak sami tanečníci vnímají tuto dvojí linii zacházení se slováckým verbuňkem – na jedné straně spontánní projev například při hodové zábavě, nebo v některém z průvodů, kde není třeba přemýšlet o výběru písně a nad konkrétními kroky, na straně druhé vystoupení před zaplněným stadionem ve Strážnici a nutnost předem si vybrat píseň, uvědomit si, proč a jak bude jeho vystoupení vypadat. Tanečníci,¹⁶ kteří se aktivně účastní soutěží ve verbuňku, si tuto dvojakost nutně uvědomují, respektují ji a pro účast na soutěži se samostatně rozhodují s předchozí znalostí všech pravidel a náležitostí.

Jako pozitivní důsledek existence *Soutěže* vnímají její aktéři rozvoj verbuňku, větší zájem o něj ze strany diváků i aktivních tanečníků. *Soutěž* také dopomohla k zapsání slováckého verbuňku na seznam UNESCO a tím k rozšíření povědomí o tomto fenoménu mezi veřejností. Je také pravidelnou součástí živého televizního vysílání TV Noe a poprvé v červnu 2021 byla vysílána na programu ČT ART. Slovácký verbuňk také dle názoru dotázaných daleko více žije i mimo *Soutěž*. Mladí tanečníci se chtějí podobat svým verbířským vzorům a tanci se aktivně věnují.

Negativně jsou vnímány snahy dobře zapůsobit na diváky na úkor upozadění podstaty tance a prožitku z něj, případně přílišné upravování projevu pro pódiové účely – například rozvolnění zpěvu na začátku sloky a pozdější přechod do tempa duvaje.¹⁷ Existence poroty a hodnocení obecně, snaha o napodobování konkrétních tanečníků a také touha po vítězství díky přesně předvedenému příslušnému regionálnímu stylu způsobily unifikaci tance. Byl vytvořen konkrétní regionální styl na základě názoru poroty a preferencí úspěšných soutěžících. Jako největší problém vidí aktéři *Soutěže* potlačení improvizace, která by měla být lidovému tanci vlastní.

Vývoj konkrétního regionálního stylu tance, který je výrazně ovlivněn jeho prezentací v rámci soutěží, lze ilustrovat na příkladu Horňácka. Zde můžeme sledovat vývojovou linii od počátku 20. století dodnes. S počátky horňáckého

16 Zde je vycházeno z rozhovorů s tanečnicí slováckého verbuňku, které proběhly v rámci terénního výzkumu v letech 2015–2020.

17 Jedná se o specifický způsob doprovodu lidových písní v 2/4 taktu; houpavý smyk akcentující vždy sudou dobu v taktu. Hrají jej kontrabas a viola, či housle (violová či houslová kontra).

verbuňku souvisí tanec *Jací tací* – označovaný také jako verbuňk – založený na jedné jediné cifře. Následuje období mezi dvěma válkami, kdy je horňácký verbuňk často zachycován na filmových záznamech a opět se jedná o opakování několika málo cifer. V dalších obdobích se tento regionální styl vyvíjel jako většina ostatních: obohacování projevu o další cifry, rozšiřování počtu písní.¹⁸ S obnovením *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku* přichází v případě horňáckého verbuňku tak jako v jiných regionech, ovšem zde o něco výrazněji, fenomén přebírání tanečního projevu jednoho z tanečníků-účastníků soutěže. V případě Horňácka jde o projev Ladislava-Jožička Jagoše, který se jí účastnil v 90. letech. Jeho vliv je patrný na tanečnicích z Horňácka, především ze souboru Lipovjan dodnes a projev inspirovaný jím je dnes reprezentací lipovské varianty horňáckého verbuňku. K vývoji tohoto regionálního stylu je třeba také dodat, že se o vlivu soutěže na něj zmiňoval v 90. letech i prof. Dušan Holý, který poukazyval na to, že vlivem soutěže ve verbuňku začínají tanečníci vkládat mezi sloky taneční druhou sloku zpívanou, což dle jeho příspěvku na semináři o slováckém verbuňku běžné v této oblasti před masovou oblibou soutěže nebylo.¹⁹

Dětsí tanečníci slováckého verbuňku

Od roku 2007 je po vzoru *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku* pořádána v Uherském Hradišti *Národní přehlídka dětských verbuňků*.²⁰ Dětsí tanečníci soutěží – přestože jde o přehlídku – ve třech kategoriích: I. kategorie (tři nebo méně než osm let včetně), II. kategorie (devět až dvanáct let), III. kategorie (třináct až patnáct let). Dětsí tanečníci absolvují totožnou přípravu jako dospělí, musejí také nejdříve projít regionálními koly a teprve potom se mohou účastnit *Přehlídky*, která má stejná kritéria a bodovou stupnici jako *Soutěž*.

Děti se s verbuňkem mohou poprvé setkat v rodině – tančí jej starší bratr, otec, dědeček nebo jiný mužský rodinný příslušník, nebo při výročních obyčejích. Ovšem zpravidla je místem prvního setkání s tancem vystoupení folklorních souborů dospělých. Chlapci, kteří se účastní *Přehlídky*, zpravidla navštěvují dětský folklorní soubor. Vedoucí folklorních souborů lze rozdělit na dvě poloviny v závislosti na tom, jak přistupují ke slováckému verbuňku v interpretaci dětí. První z nich považuje interpretaci verbuňku dětmi jako dobrý předstupeň pro budování tanečního projevu v dospělosti. Druhá polovina striktně nesouhlasí, neboť se domnívá, že slovácký verbuňk je tancem pro mladé muže, nikoliv pro děti, které navíc nemohou dobře pochopit jeho význam. To se odráží i v náplni

18 Srov. KRIST, Jan Miroslav – PAVLÍK, Jan: *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Mužské taneční projevy. Díl VI. Verbuňk na Horňácku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2003.

19 Srov. KRIST, Jan Miroslav – PAVLIŠTÍK, Karel: *Slovácký verbuňk v teorii a praxi*, c. d.

20 V textu je uváděno místo jen *Přehlídka*.

tanečních zkoušek. V některých dětských souborech je zvykem, že určitá část tanečních zkoušek je věnována nácviku verbuňku pod vedením dospělého verbíře. Dětem, které nechodí do folklorního souboru nebo navštěvují soubor, jenž se verbuňku vůbec nevěnuje, často s přípravou individuálně pomáhají verbířské osobnosti jejich regionu.

Je zajímavé sledovat rozložení popularity slováckého verbuňku v podání dětí napříč jednotlivými částmi Slovácka: na Horňácku je verbuňk jako sólový tanec v podání dětí striktně odmítán, na Strážnicku je situace podobná. Na základě výzkumu provedeného v letech 2018–2020 autorkou této studie je tato situace závislá především na rozhodnutí vedoucích folklorních souborů, tradici dané lokality a také na naprosto zanedbatelné poptávce rodičů po výuce verbuňku – v porovnání s poptávkou v ostatních slováckých subregionech. Děti z obou subregionů se neúčastní *Národní přehlídky dětských verbířů*. Kyjovsko tvoří přechod mezi odmítavým postojem a podporou tohoto novodobého fenoménu. Chlapci z Kyjovska se *Přehlídky* účastní pravidelně a probíhá zde také regionální kolo pro účast na *Přehlídce*. Uherskobrodsko a Uherskohradištsko pořádá společné regionální kolo pro dětské tanečníky, kterého se zpravidla účastní více než 15 dětí. Verbuňk v podání dětí je především na Uherskohradištsku natolik populární, že je již několik let pořádán vedle semináře verbuňku pro dospělé také seminář pro děti. Hanácké Slovácko má také své zástupce na *Přehlídce*, a tedy i své regionální kolo. Snad nejpopulárnější jsou dětské tanečníky verbuňku na Podluží. Jaroslav Švach,²¹ propagátor verbuňku v podání dětí, pořádá několikaměsíční seminář pro dětské tanečníky a mnoho z nich se po úspěšném absolvování regionálního kola účastní *Přehlídky*.

Z pohledu porotců je velmi náročné hodnotit výkony dětí, a to především v I. kategorii. V některých případech je spíše hodnocena odvaha vystoupit na podium než taneční nebo pěvecký výkon. Přesto se i mezi nejmladšími dětmi najdou velmi nadaní tanečníci, kteří se takřka vyrovnají dospělým.

Závěrem

Soutěž o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku se velkou měrou podepsala na současné podobě slováckého verbuňku. Taneční i pěvecké výkony verbířů v rámci *Soutěže* i mimo ni odpovídají vystoupení profesionálních tanečníků a zpěváků. Srovnáme-li soutěžní vystoupení od roku 1986 dodnes, je vidět výrazná proměna: do soutěže se hlásí stále více mladších tanečníků a jsou také lépe připraveni na svá soutěžní vystoupení. U pravidelných účastníků soutěží je patrná ztráta improvizace, ale také tvorba svého individuálního stylu tance.

²¹ Jaroslav Švach je zpěvák, tanečník, bývalý vedoucí Břeclavanu, Břeclavánku nebo Žižkovjánku a také zakladatelem dětské pěvecké soutěže *O malovaný tulipán Boženy Šebetovské* (koná se od roku 1987 v Břeclavi). Mnoho let podporuje dětské interpretu lidových písní a slováckého verbuňku.

Sledujeme-li identického tanečníka několik ročníků po sobě, lze si všimnout velmi nepatrných rozdílů v tanečním projevu a v návaznosti cifer. Slovácký verbuňk se přiklání jak v případě své živé formy (tanec při rodinné obřadnosti a lidových slavnostech), tak v případě *Soutěže o nejlepšího tanečníka slováckého verbuňku* spíše blíže k folklorismu. Za nový fenomén lze považovat masový nárůst zájmu o verbuňk mezi dětskými tanečníky a také jejich prezentaci v rámci *Národní přehlídky dětských verbířů*. I díky této formě institucionalizace je ovšem zaručena životnost tance pro další generace, a především jeho předávání a povědomí o něm.

Literatura

- BLAHŮŠEK, Jan – KRIST, Jan Miroslav – MATUSZKOVÁ, Jitka – PAVLIŠTÍK, Karel: *Slovácký verbuňk. Mistrovské dílo ústního a nemateriálního dědictví lidstva*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2006.
- JAGOŠOVÁ, Anna: *U muziky su já chlap. Současnost slováckého verbuňku*. Ostrava: Šmíragroup, 2022.
- JANČÁŘ, Josef: *Strážnická ohlédnutí. 50 let Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1995.
- KRIST, Jan Miroslav – PAVLIŠTÍK, Karel: *Slovácký verbuňk v teorii a praxi*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1993.
- KRIST, Jan Miroslav. *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Mužské taneční projevy. Díl I. Verbuňk na Kyjovsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000.
- KRIST, Jan Miroslav – PAVLÍK, Jan: *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Mužské taneční projevy. Díl VI. Verbuňk na Horňácku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2003.
- MATUSZKOVÁ, Jitka: *Lidové tance z Čech, Moravy a Slezska. Mužské taneční projevy. Díl II. Verbuňk na Podluží*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2001.
- POLHEMUS, Ted: *Dance, Gender, Culture*. In: Carter, Alexandra – O'Shea, Janet: *Routledge Dance Studies Reader*. United Kingdom: Routledge, 1998, s. 171–180. <https://doi.org/10.4324/9781315109695>